

O vrednosti in ceni, temeljnem pojmu politične ekonomije.

Piše dr. Ivan Žmave.

(Konec.)

Že stari filozofi so se povpraševali, kaj je prav za prav ono, kar določuje vrednost in ceno kake stvari, kakega blaga. Ker so starci dosti priprostejše gospodarske fenomene imeli pred seboj, so jih tudi lažje mogli analizovati, nego jih moremo mi v naši spleteni moderni družbi. Radi tega sledimo tudi mi, kakor smo gore naglasili, Aristotelu, ki je gospodarske pojave ostro opazoval.

Najprej nam bije v oči dejstvo, da se v medsebojni menjavi blaga in imetka vse meri po denarju. Za denar se vse dobi: hrana, obleka, stanovanje, duševna sila, da, še več: prepričanje, poštenje, celó človek sam. Vse to je že Aristotel videl, akopram ima, govoreč o družbi in državi, vedno le mestno državo (Stadtstaat), mesto v mislih (n. pr. Atene), ne pa svetovne družbe in internacionalne komunikacije, ki se je že za njega, pod njegovim učencem Aleksandrom Velikim začejala — macedonska država delala je pot poznejši rimski — in sicer s čudovito razvito gospodarsko in kapitalistično politiko, česar mi (naša, jednostransko v gimnaziji o tem poučena inteligenca) običajno ne vemo. (Prim. E. Meyer: Die wirtschaftliche Entwicklung des Alterthums, 1895.)

Za 100 goldinarjev dobim, recimo, 500 *kg* pšenične moke, ali pa tudi 150 *kg* govedine, 200 *l* vina, 500 *l* piva, 5 oblek, 20 parov čevljev, 1 vola, 1 zlato uro; s 100 gld. se popeljem morda iz Madrida v Moskvo itd. itd. Postavim torej lahko te-le jednačbe: 100 gld. = 500 *kg* moke = 150 *kg* govedine = 200 *l* vina itd.

Toda, kaj pa je tukaj prav za prav jednakega? To ni tako lahko odgovoriti, kakor bi se komu zdelo, ki globlje ne

premislj, to je temeljno vprašanje znanstvenega in teoretičnega narodnega gospodarstva.

Samo na sebi pač 500 *kg* moke ni nikoli jednako 150 *kg* govedine, ali 1 volu itd.; tega pač nihče ne more misliti; v tej jednačbi se hoče le reči, da je 500 *kg* moke toliko vredno, kolikor 150 *kg* govedine, da toliko stane, toliko velja. In tu smo pri temeljnem pojmu **vrednosti** (Wert) in veljave. V jednačbi je izraženo: vrednost 500 *kg* moke = vrednost 150 *kg* govedine itd.

Ali kaj je to vrednost? Kaj določuje vrednost? Zakaj je uprav 500 *kg* jedne vrste toliko vredno, kolikor 150 *kg* druge? To je vprašanje, o katerem so se pisale cele knjige, cele biblioteke, in o katerem je še sedaj dosti preprirov. Vender se pa v principijalnem najboljši moderni teoretiki (tzv. historične šole v Nemcih, kakor Roscher, Schmoller, deloma A. Wagner, in psihologične dunajske, kakor K. Menger, Wieser, Böhm-Bawerk) bližajo izvajanjem Aristotelovim.

Aristotel razlikuje v »politiki« (I. 8.) dvojno vrsto za nas vrednih (vrednost imajočih) stvari.

Kedaj sploh imenujemo kako stvar kaj vredno? Zakaj ima moka vrednost? Zato, ker se iz nje kruh peče, s katerim se živimo, s katerim si jedno svojih vegetativnih potreb vzadovoljujemo. Isto tako ima vino, pivo . . . vrednost, ker si ž njim gasimo žejo, krepimo zdravje in potrebam telesnim ustrezamo; obleka, ker ustrezamo ž njo svojim potrebam proti zimi in vremenu itd.

Skratka: stvar ima za nas toliko vrednosti, v kolikor ustreza našim potrebam. Pojem vrednosti je nerazločljiv od pojma potrebe; potreba zopet je nekaj fiziološkega in psihološkega, in tako nas popeljejo principi politične ekonomije v psihologijo ter filozofijo. Aristotel radi tega o teh načelnih pojmi govori v Etiki (V. 5).

Ima li na pr. vzduh kako vrednost? Da, vzduh ima vrednost, ker ustreza naši najprimitivnejši potrebi dihanja; samo ljudje se te vrednosti dalje ne zavedajo, ker je vzduha povsod dovolj in ni treba zanj posebej se brigati: vzduh nima gospodarske vrednosti.

Ali za večji del stvari, našim potrebam ustrezajočih se nam je brigati, skrbeti, truditi, nam je delati, in o takih

stvaréh potem izrecno (explicite) trdimo, da imajo vrednost; tako se morajo ljudje za pripravo živeža, obleke, stanovanja itd. truditi. In ono umetnost, ki se bavi s pridobivanjem takega, za življenje potrebnega imetka, imenuje Aristotel *κτησις χρηματιστικὴ κατὰ φύσιν*, Tomaž po njem *acquisitio secundum naturam*, prirodno pridobivanje. In takšne stvari, ki nam premo služijo v zadovoljevanje naših (v prvi vrsti telesnih) potreb. imajo porabno vrednost (*Gebrauchswert*). Vzduh, živež, obleka, stanovanje itd. imajo porabno vrednost, ker direktno našim potrebam ustrezajo in so nam koristne.

Aristotel sicer nima termina »porabna vrednost«, ki ga moderni ekonomski imajo, ali dvojno vrednost ipak strogo loči; omenja namreč, da družba ni mogla dolgo ostati tako priprosta, da bi si vsaka skupina sama vse ono izdelavala, česar potrebuje; temveč kmalu so se vstvarile skupine, ki so pojedine proizvajale posebne vrste porabnih stvari; jedni so pridelavali živež, drugi obleko, pohištvo itd. ter so potem menjali med seboj; poljedelec dobil je za gotovo količino žrnja gotovo količino obleke, pohištva itd.; delitev dela se je začela in menjava, *μεταβολή ἀλλαγή*, *commutatio* (Tausch), daje družbi nov značaj. Rokodelec, na pr. čevljar, proizvaja samo čevlje, ali ne več, kakor v pristni komuniteti, da bi jih sam z obitelji vse premo porabil, ampak da za čevlje drugih stvari izmenja; čevlji nimajo za čevljarja preme porabe, temveč imajo menjalno vrednost (*Tauschwert*). In umetnost, ki se bavi s pridobivanjem imetka po menjalnem potu, ki zamenja jedno stvar proti drugi, imenuje se menjalna kupčija, *μεταβλητική*, *commutativa* (Tauschhandel); stvar in imetek na trgu imenuje se blago (*Ware*); in menjalna vrednost se zove na trgu cena (*Preis*).

Dvojno vrednost, porabno in menjalno, je torej že Aristotel lepo ločil, kar tudi Marx priznava (»Kapital«, 4. natis, I. str., 25 sl.).

Ta kupčija na méno je bila skrajna takšna, da se je jedno blago za drugo izmenjavalo; recimo za x parov čevljev dobil se je jeden vol. Ali dolgo tó ni moglo zadostovati; ljudje so prišli naravnim potom do enotnega cenomera. Početkom je

bilo najobičajneje blago takšen cenomer, na pr. živina (*pecunia* od *pecus*), sčasoma pa se je iznašel — denar.

Izbrali so si kovino, ki se prebogosto ne nahaja, na pr. zlato, ki je ob enem lepo in ob sebi že prikupno, in so določili, da utežna jednica predstavlja x množic jedne, y množic druge vrste.

Toda, kaj bodi kriterij za takšen jednotni cenomer? — je zopet naše vprašanje.

Seveda, v praksi se ljudje niso tako teoretično povpraševali; ali brezzavestno so itak v zamenjanih stvareh ali v blagu nahajali nekaj skupnega in enakega, da so se mogle one ekonomične jednačbe postaviti. In kakšna je ta ekvivalentna skupna oblika?

To je zopet vprašanje, o katerem je bilo mnogo mnogo pisanja in prepira; znano je, da je Marx v našem veku, izhajajoč od A. Smitha in Hegelove filozofije, oni ekvivalentni element iskal v delavčevem delu; več kot v kakem blagu tiči delavčevega dela (delo zopet se meri po upotrebljenem času), več je blago vredno, višja je njegova cena; cena je vteleženo delo (*vergegenständlichte Arbeit*), in kapital je hladetina delo (*geronnene Arbeit*, *Gallerte der Arbeit*). Marx misli, da je s tem našel nekaj definitivno znanstvenega za določbe onega ekvivalenta, in še posebej Aristotelu očita, češ, da ni dosti globoko in konsekvantno razmišljal; mi pa bomo videli, da je Aristotel globlje in boljše mislil od Marxa, kar se tiče tega temelja ekonomičnega.

Aristotel je izvrstno pogodil, rekši (Et. V. 5), da menjave ni brez enakosti, enakosti pa ne brez sorazmernosti (*komenzurabilitete*). Ono pa, kar vse blago meri, je — denar. »Po denarju so vse stvari sorazmerne; kajti denar meri vse stvari«. Od tod tudi ime »nomisma«, češ, po občem dogovoru in zakonu (*νόμος*) določeni cenomer.

Ali s tem nam je še malo povedano. Ravno prej smo rekli, da je denar samo zastopnik imetka in premoženja. Če nam je koncem koncev denar oni cenomer, ki meri jednako-vredne stvari, nismo s tem nikamor dospeli, ampak se gibljemo v »*circulus vitiosus*«. To je tudi Aristotel dobro vedel, ko je dejal: »Denar svoje veljave in cene nima od prirode, ampak

od veljavnega zakona, in v naši moči je, da denar spremenimo in celo ob veljavo spravimo«. Denar ne more torej biti poslednji element v vrednostnih jednačbah. V stvareh samih mora nekaj biti, kar jih dela jednakovredne in jednakocene.

Marx trdi (»Kapital« I., str. 26), da Aristotel dalje ni mogel, in da je opustil daljno analizo vrednosti. Ne vem, ni li Marx Aristotela dobro poznal, ali pa je nalašč zamolčal, kar bi moglo podirati njegovo teorijo o kapitalu in delu. Verjetno je poslednje; Marx si je bil napravil svojo teorijo, in kar mu ni prijalo iz Aristotela (in drugih avtorjev), je čisto navadno preziral in zamolčaval.

Aristotel pa v istini prav korenito dalje analizuje: »Mora se torej z nekim jednotnim vse meriti... to pa je v resnici potreba, ki vse združuje (vkup drži); ako bi ljudje ničesar ne potrebovali ali ako ne bi enakih potreb imeli, ne bi bilo nobene menjave (kupčije) ali vsaj vzajemne ne..... »Da pa je potreba, ki kakor jednotno vezilo ljudi združuje, razvidno je iz tega, da, ako dve osebi ali ljudstvu ne bi drugo družega potrebovali, tedaj med njima kupčije ne bi bilo; takisto se zgodi, če jeden ima, česar drugi pogreša, kakor vina, za kar pa se potem živež privaja. Tu mora toraj nekako poravnanje biti.«

Jasno je torej, da je Aristotel pri iskanju ekonomičnega in tržnega ekvivalenta prodrl do fizioloških in psiholoških elementov. Kar torej stvarjem, imetku, premoženju, blagu vrednost ter ceno da, to je njih sposobnost, človeške potrebe in sicer družabne potrebe vzadovoljevati. Lastnost in sposobnost stvari, **potrebam** družabnim vstrezati, je **njih vrednost**. Večja ko je potreba po kaki stvari, bolj ko se stvar pogreša in pozeleva, večje vrednosti je.

Marx upošteva, določujoč vrednost takega imetka samo delo, ki se zahteva k izdelku dotične stvari; ob jednom pa Marx predpoklada, da je človeško delo jednako. Aristotel vidi globlje; delo samo na sebi še ni odločilno; lahko si je koga misliti, ki cele dni pridno dela, ali vender nič prida ne pridela¹⁾;

¹⁾ Sicer se je Marx sam nekoč zagovoril, dejavši: »Nagibam se k temu, da zjednačim jeden delavnik klesarja z dvajsetimi delavniki dninarja«.

le v kolikor služi izdelek in delo perečim potrebam, v toliko ima vrednost, v toliko je koristno.

Do teh elementov politično-ekonomične teorije so dospeli tudi moderni teoretiki, osobito Anglež Jevons, in za njim zlasti Wieser. Kdor hoče tem prvkom do dna, mora analizovati fiziologično-psihologični pojem potrebe, v obče pa pojem želje, zahteve, teženja, vse pojmi, ki nas povedó v sredo etike.

Pač s »potrebo« še ni vse razjašnjeno. Več momentov je, ki določujejo vrednost stvari; toda odločilni moment je razmerje stvari k družabnim potrebam, in na ta moment dadó se morebiti v Aristotelovem smislu preobrniti vsi drugi momenti, ki so jih novejši teoretiki z veliko bistrumnostjo iskali in naglašali.

Matematično strogo vrednosti stvari ni moči presojati, zakaj te fiziologične in duševne potrebe se jako menjajo, se ne dadó sploh z eksaktnostjo meriti, kakor fizični pojavi, in zato je vrednost in cena raznih imetkov historično dano dejstvo, ob katerem se da le približno ustaliti kaj natančnejega. Tomaž (teologična suma II. II. q. 77. a 1 ad 1) to izrecno povdarja, vendar pa je v svojem komentarju k Aristotelovi etiki in politiki napravil nekatere opazke, ki so jako značilne za njegov veliki in realistični um.

Aristotel namreč razmotruje v etiki vzroke, vsled kojih se jedni izdelki višje cenijo od drugih; v njegovi družbi, kakor dandanes, cenili so se izdelki stavbarjevi veliko višje od izdelkov čevljarjevih. Aristotelu zdi se to čisto pravično; da se gledé na te izdelke postavi ona gori omenjena ekonomična jednačba (x parov čevljev = 1 hiši), treba je sorazmerja ali proporcije: v kolikor presega stavbar čevljarja, toliko parov čevljev je v pravem razmerju z jedno hišo. Toda zakaj pa stavbar presega čevljarja? Aristotel tega ni dalje analizoval, zdelo se mu je samo ob sebi umevno; Tomaž pa je dodal, da stavbar nadkriljuje čevljarja glede na svoj trud ali delo in na stroške (in labore et in expensis).

Evo imamo dva nova momenta, ki jih je že Tomaž pred modernimi iztaknil: delo in stroški (Arbeit und Kosten [Opfer]). Stavbar prekaša čevljarja, ker je njegovo delo višje

in dražje, delo pa je dražje, ker je stavbar mnogo časa, truda, skrbij in premoženja moral darovati, predno si je prilastil svojo umetnost; stavbarji so radi tega tudi redkejši od čevljarjev, in ker so njih izdelki redkejši od čevljarskih, zato so tudi dražji, — po njih je potreba veliko večja, vsaj čuti se bolj nego po izdelkih čevljarjevih, ki jih ni tako težko dobiti. In redkost je zopet moment, ki ga moderni ekonomični teoretiki vrlo povdarjajo, ki ga je pa že tudi Tomaž označil na drugem mestu (komentar k »politiki« lib. I. lect. 7), ko je rekel, da je zlato in srebro dragoceno »propter raritatem«, radi redkosti.

Potreba, delo, stroški (žrtve) in redkost so elementi, ki določujejo vrednost in ceno porabnih in menjavnih stvari, elementi pa — to povdarjamo — ki jih nahajamo že pri Aristotelu ali vsaj Tomažu.

Res je, da niti Aristotel niti Tomaž nista na široko analizovala teh pojmov; moderni teoretiki so seveda to storili, ker je mnogim večšakom dandanes politična ekonomija jedina stroka, kateri posvečujejo vse svoje življenje. Stara filozofa sta imela brezmejno torišče vseh znanosti pred seboj, a specializovati za tako disciplino, kakoršna je politična ekonomija, se nista mogla; nego temelj tej disciplini je že od njiju (sploh od starih mislecev) postavljen, temelj, na katerem bo vedno stala naša veda.

Posebno mnogo in korenito se dandanes bavijo nemški učenjaki s politično ekonomijo. To je naravno. Nemčija je v poslednjih desetletjih gospodarsko velikansko napredovala; eksport nemških industrijalnih proizvodov sega malone po vsej zemeljski obli, Anglija konkurenco komaj še vzdržuje — nemški teoretični duh moral se je poprijeti tudi te praktične stvari življenja.

Naši avstrijski teoretiki so vsi k učiteljem v Nemčiji hodili v šolo; tudi naši praktični politični veljaki, kakor Plener in Kaizl, šolali so se v Nemčiji.

Vsi pa se bližajo pri analizi vrednostnih oblik analizam Aristotelovim, osobito oni, ki razglashajo svojo »Nutzwert-« ali »Grenznutzentheorie« (Jevons, K. Menger, Walras, Wieser, Sax, Gide, Böhm-Bawerk).

Mala vprašanja.

I.¹⁾

§ 39. zvrš. reda pa izbris prisilno osnovane, vknjižene zastavne pravice.

Novi zvršilni red ima načelo, da se vsako zvršilo liki pravda dokončaj vsaj v nekoliko omejenem času. Ni več na prosto voljo dano zvršitelju, zavlačevati zvršilo, kakor bi se mu poljubilo, ampak v gotovem času mora priti zvršilo do kraja in zvršitelj do gmotnega vspeha, ali pa se mora zvršilo ustaviti zbok nedostalega vspeha, odnosno zaradi zvršiteljeve malomarnosti. Zakon strogo in odločno zabranjuje, da bi eksekucija bila zavezancu tortura, ki se rabi odločneje ali popustneje in v poljubnem času, kakor se baš zdi zvršitelju.

Nas naj danes posebno zanimajo določila §-a 29. zvrš. r. o ustavljenji zvršila in o pomenu takega ustavljenja. Ta zakonita določba veleva s posebnim povdarkom, da je pri ustavljenji zvršila (celega zvršilnega postopanja) istočasno razveljaviti vse do tedaj storjene zvršilne čine.

Določilo je to povsem abstraktno logično, apodiktično takó, da ne trpi izjeme. Motivi še posebno povdarjajo, da popolno ustavljenje zvršila razveljavi in uniči celó slučajno

¹⁾ Ta sestavek in še nekatere naslednje je spremljalo prijazno pismo velec. g. pisatelja, katero v znak, da se ž njim strinjamo, priobčujemo doslovno: Gospod urednik! Ker vlada, kakor tožite, nekaka suša na našem pravniškem polju, treba nam je malo bodrila in vzpodbuje. Resnično je mnogokrat težavno spisati domačemu pravniku kaj za strokovni list. Preobili posel, oddaljenost od omikanih središč z duševnim gibanjem in osamelost v gorskem zakotju so pač preprosta razlaga temu, da se domača pravniška stroka premalo razvija napreduje in da celo pojema podjetnost za strokovno pisateljstvo. Na drugi strani pa tudi ni lahko pisati kremenitih pravnih študij, ker nam na deželi nedostaje potrebnih sredstev in virov. Vender se pa uriva praktičnemu pravniku mnogokatero vprašanje, ki je, čeprav ne epohalno, vender vredno razgovora in zanimanja. In ker „iz malega raste veliko“, predlagam, gospod urednik, da v „Slov. Pravniku“ ustanovimo posebni oddelek „Mala vprašanja“ in povabimo naše pravnike, naj vsak po svoji moči doprinese kremenček za zgradbo „malih vprašanj“. In da misel ne bo brez dejanske veljave, dovoljum si poslati Vam prvi skromni, a dobrovoljni kamen.“ *Ured.*

prednost izvršiteljevo. Ustavljenje izvršila ustvari zopet »status quo ante« pred izvršilom.

Če nam jo torej v tem pogledu razmotrivati in uvaževati učinek popolnega ustavljenja na posebnem slučaju, rabiti nam je apodiktično določilo §-a 39. izvrš. r. kakor gorenji stavek in iz njega izvajati posledice.

V sulčaji, ki nam je pred očmi, je stvar taka-le: Zvršitelj je začel realno eksekucijo proti dolžniku s prisilno osnovo zastavne pravice za svojo izvršljivo terjatev na izvršenčevo zemljišče. Tega odločnega koraka se je izvršenec ustrašil in rad ali nerad plačal. Na to sta obe stranki prišli k sodišču in stavili na zapisnik predlog, naj se izvršilo ustavi, v smislu § 39. izvrš. r. popolnoma ustavi: naj se razveljavijo vsi izvršilni čini. Obe stranki podpišeti sporazumno zapisnik ali dotično pismo vlogo.

Kaj je sedaj nasledek tega ustavljenja? Če se naj razveljavijo, uničijo vsi izvršilni čini, tedaj je razveljaviti, uničiti to, kar se je v izvršilu bilo storilo, torej v navedenem slučaju izvršilni čin glede prisilno osnovane in vknjižene zastavne pravice kakor edini dosedanji izvršilni čin. Kaj je storiti osobito tedaj, kadar se izvršitelj v dotičnem zapisniku ali v vlogi izjavi, da je popolnoma plačan in če izrecno privoli, da se prisilno osnovana in vknjižena zastavna pravica izbríše? Položaj je dejstveno isti, če izvršenec na podlagi poštnega potrdilnega listka zahteva ustavljenje izvršila po § 40. izvrš. r. in če se o popolnem plačilu v smislu tega § zasliši izvršitelj, ki potem pritrdi izrecno ali pa molče s kontumacijskim nasledkom §-a 56. izvrš. r.

Ali sodnik sploh more na podlagi takega, izvršilo popolnoma ustavivšega sklepa odrediti izbris prisilno osnovane in vknjižene ustavne pravice »ex offio« ali vsaj, če se izbris izrecno dovoli, ali sploh ne?

Po smislu dosedaj navedenih določil izvršilnega reda bi sodnik moral sam, brez daljnega predloga, izvajati posledice in že na podlagi predloga za popolno ustavljenje ter to dovoljujočega sklepa v smislu § 39. izvrš. r. povzročiti izbris prisilno osnovane zastavne pravice.

Pa bi ugovarjal kdo, da zato, ker gre v zmislu § 286. zvrš. r. prednost samo zvršilnim stroškom ceditve in dražbe pri zvršilu na premičnine, in ker je rubežen samo nekaj varovalni čin, kakoršno je posebno tudi zvršilo s prisilno osnovo zastavne pravice po vknjižbi — to je vzlasti veljalo v stari eksekuciji — da torej glede na vse to prisilna osnova in vknjižba zastavne pravice ni zvršilo, vsaj ne pravo dejansko zvršilo. Ali da temu ni tako, nego da je prisilno vknjižbo zastavne pravice smatrati za zvršilo, pravo zvršilo, to uče §-i 87. do 97. zvrš. r., ki ne delajo nikake razlike med drugimi zvršili in pa zvršilom s prisilno vknjižbo zastavne pravice, nego z le-to ustanavljajo novi samostojni način zvršila, dočim je bila zvršilna zastavna pravica v starem eksekucijskem redu le prvi korak realnega zvršila.

Pa zopet poreče kdo: če je prisilno osnovana in vknjižena zastavna pravica pravo zvršilo, onda se tudi to zvršilo v smislu §-a 42. zvrš. r. lahko — odloži; kako se naj tu pri že vknjiženi zastavni pravici zvršilo odloži? — Ali odlog zvršila ima samo ta namen in pomen, da zabrani zvršilni čin, ki se še ni opravil, a se lahko kmalu opravi (rubežen, dražba); o odlogu pa samo po sebi ni govora, če se je dotični čin že zgotovil.

Sicer se pa da misliti tudi v našem slučaju odlog zvršila. Recimo, da zvršilo s prisilno osnovo zastavne pravice po vknjižbi je dovoljeno, prošnja je vpisana v dnevnik, zemljeknjižni vodja si je s svinčnikom že zaznamenoval praesentatum, a vpisa se še ni lotil — in sedaj pride prošnja za ustavljenje zvršila v smislu §-a 40. zvrš. r. Tedaj mora sodnik odrediti dotlej, da po §-u 40. zvrš. r. zasliši zahtevajočega upnika in stori končni sklep o ustavljenji — odložitev po smislu §-ov 40 in 42³ zvrš. r. Pri tem je sitno samo to, da zemljeknjižni vodja ne more do končnega odločila opraviti vpisa tudi naslednjih vknjižeb; a to ne traja dolgo, ker se zahtevajočemu upniku, če sploh treba, naloži v smislu §-a 56. zvrš. r. izjava s kontumačnimi nasledki v osmih ali še manj dneh. Tako je tudi vknjižbo pogodbene zastavne pravice opustiti, če upnik prej umakne svoj predlog, nego se je dovoljena vknjižba zastavne pravice dejansko opravila. Jednako

mora zemljeknjižni vodja čakati z vpisom izbrisa predznamovane zastavne pravice, če je upnik pravočasno ne opraviči, in če treba po § u 45. zemlj. zak. zastran izbrisa ali opravičenja predznambe določiti narok.

Ti slučaji jasno kažejo, da čakanje z vpisom zemljeknjižnih pravic v zemljiško knjigo do gotove meje ni tuje obč. zemlj. zakonu. Sicer se pa čakanju lahko ogne s tem, da se, kakor prošnja za izbris predznamovane terjatve (glej Bartsch), zaznamuje tudi odlog vknjižbe zvršilne zastavne pravice.

Da je moči prisilno osnovano in vknjiženo zastavno pravico sodniku izbrisati samo na podlagi ustavitvenega sklepa, za to ima zvršilni red značilni migljaj, praecedens v §-u 96², ki naroča, da je prisilno, po vknjižbi osnovano zastavno pravico izbrisati, če se je zvršilo izvedlo pri več zemljiščih, nego li je za pupilarno varnost potrebno, da je vknjižbo te zastavne pravice utesniti in omejiti samo na toliko zemljišč, kolikor je potrebno za pupilarno varnost. § 96³ zvrš. r. pa pravi, da je izbris te zastavne pravice pri nepotrebnih zemljiščih zvršiti še-le po pravomočnosti omejitvenega sklepa, kakor navaja tudi slično določilo §-a 207. zvrš. r., če tudi v drugih slučajih. To določilo mora seveda veljati tudi glede ustavljenja in izbrisa v našem slučaju.

Tako bi torej izbrisu zvršilne zastavne pravice (da ostane pri krajšem starem besedilu) v zvršilnem redu samem ne našli nobene ovire, ampak samo strogo zapoved.

Ker se pa to zvršilo tiče zemljiške knjige, ozirati se je tudi na določbe zemljeknjižnega zakona, ki ima v §-ih 26, 27, 31, 32 in 33 svoje posebne zahtevke. Pripomniti je poprej, da določbe v členih XIII in XVI uvodnega zakona z dne 27. maja 1896, št. 78 drž. zak. ne delajo nobenih ovir. Dotični ustavitveni sodni sklep po §-u 39. zvrš. r. bi bilo kakor javno listino podrejati določilu §-a 33^d zem. zak. V tem določilu se med javnimi, za zemljiško knjigo sposobnimi listinami poleg drugih naštevajo sodna prisojila o zdražbanih zemljiščih, potrdila zapuščinsko-razpravnih oblastev, katerim niti ni treba pravnega naslova niti vknjižnega dovoljenja (odloč. najviš. sod. od 13. februarja 1883, št. 1634), in tudi razdelila skupil. Če pomislimo, kako nastane osobito razdelilo skupila, in da je

njega moč in veljava pač edino v tem, ker so se k likvidaciji poprej pozvale in se sedaj pozovejo k razdelilnemu naroku zadevne stranke, posebno glavni stranki, izvršitelj in izvršenec; in če pomislimo, da je tudi sklep o ustavitvi izvršila storiti šele po zaslišanju obeh strank, kadar se to ne zgodi že v kakem poprejšnjem postopanju, — tedaj je pač jasno, da ima takšen sklep isto moč in veljavo iz istih razlogov, kakor sklep o razdelitvi skupila.

Zvršilni red je torej ustanovil novo javno, za zemljiško knjigo sposobno listino po smislu §-a 33^d zemlj. zak. Izrecno sicer tega ni storil, a vender, poznejšnji zakon, na tihem, »latente modo«.

Ta izvedba ima tudi praktičen pomen. Po §-u 1426. drž. zak. mora upnik dati dolžniku, ki plača na svoje stroške pobotnico, odnosno izbrisno pobotnico, in to je zavezan storiti tudi tekom izvršila. Tu je res zakon nekoliko trd; kajti če je upnik prisiljen začeti izvršilo, povzroči mu izvršilne stroške nebrizni dolžnik, ki bi dosledno moral trpeti tudi pobotnico, kakor jo mora trpeti dejansko v meničnih stvareh. Če pa se sme realno izvršilo ustaviti, in če je z ustavljenjem razveljaviti vsa dosedanja izvršilna opravila in torej tudi izbrisati prisilno osnovano in vknjiženo zastavno pravico v smislu §-a 39. zvrš. r., vse to ob malih stroških zapisniškega koleka, onda odpade tako navedena trdost zakona glede pobotnice v izvršilnem postopanju.

Strah, da bi finančna uprava mogla glede kolkov delati ovire, se mi ne zdi utemeljen, kajti če izvršilni zakon tako določa, mora se tudi kolkovanje ravnati po njem. In to pravilo potrjuje dejstvo, da glasom poznejšnjih odredb finančnega ministerstva celo pri rubežni in istočasni dražbi ni treba kolka za dražbo, ker ob tem času še ni znano, ali sploh pride do dražbe ali ne.

Z izvajanjem teh posledic iz §-a 39. zvrš. r. bi bilo torej vstreženo kolikor zahtevajočemu upniku, toliko zavezancu. Sedaj pa¹⁾: »audiatur et altera pars!«

Dr. Fr. Mohorič.

¹⁾ Vsi navedeni pomisleki so se mi dejansko ugovarjali.

Sodno-zdravniška mnenja.

V.

Je li bil F. K. zadavljen, ali je umrl naravne smrti?

Oktober meseca 1898. l. so našli v gozdu mrliča, ležečega na trebuhu. Ker se je sumilo, da smrt ni bila naravna, je okrožno sodišče v N. odredilo raztelesitev.

Izvid.

A. Zunanji ogled.

1.) Truplo možkega spola je blizo 170 *cm* dolgo, dobro rejeno; mišičje je zelo dobro razvito, okostje močno in krepko. Starost kakih 18—20 let. Lasje svitlo-rujavkasti, zobje večinoma zdravi. Otrplost je po vsem truplu razširjena. Po licih, uhljih, čelu, pa tudi na zaglavju so višnjevkašte pege. Če se na teh mestih vreže, videti je globočje dovodniške mreže, precej s krvjo napolnjene.

2.) Ravno v sredi leve kimalke je v koži dvoje po 4 *mm* dolgih, $\frac{1}{2}$ *mm* širokih, vsporedno druga z drugo od zgoraj navzdol se raztezajočih stikovnih ločitev. Če se vreže v usnjico, ni najti sesedene krvi.

3.) Ko se mrliča obrne in položi na trebuh, vlije se iz ustne in nosne dupline rumenkasta, penasta tekočina. Trebuh je malo napet, na obkrajnikih je koža višnjevkašta.

4.) Na truplu ni najti nikoder znakov katere koli poškodbe, izrecno nikake na vratu.

B. Notranji ogled.

I. Glava.

1.) Nalobje na notranji plati jako rudečkasto, polnokrvno, a nima nikoder kake zmečkanine. Tudi senčni mišici sta zelo krvnati, temno-rudečkasti. Krov lobanje je 4—8 *mm* debel, jajčast; njegova notranja plat je vsa s krvjo zamazana, a se da z vodo popolnoma očistiti.

2.) Čvrsta opna je napeta, rudečkasto-siva, svetla, mokra, prosojna; njene dovodnice zabrekle vsled temno-višnjevkašte vsebine.

3.) Na notranjih robih polut so za proso veliki, neprozorni mehurčki. Srpna splava je s tekočo temno-višnjevo krvjo napolnjena.

4.) Mehka opna sivkasto-rumena, popolnoma prozorna, zelo krvnata, da se prav lahko odlupi.

5.) Možgani veliki, na prerezu mokri, svetli; povsod so gosto zasejane, za proso velike, krvne pičice. Sicer ni najti na polutih, na vidnih pomolkih, progastih jabolkih, na četvorniku, malih možganih, varolijevem mostiču ter na primozgu nikake nepravilnosti, razun da so vsi ti ustroji zelo krvnati.

6.) Ko se možgani iz dna lobanje vzamejo, ostane tamkaj kakih 90 *gr* tekoče temno-višnjeve krvi. Tudi tukaj so krvni splavi polni tekoče krvi. Možganske votline so nekoliko razširjene, njihove opnice nežne.

II. Čok.

7.) Prereže se koža od podbradka do sklepa sramnic ter se otvori trebušna in prsna votlina.

8.) V obeh grlovnih dovodnicah je polno tekoče temno-višnjeve krvi.

9.) Ščitna sleza je zelo velika, njena leva polovica je podobna gosjemu jajcu, dolga 8 *cm*, široka 4 *cm*, a desna polovica je malo manjša. Zunanja plat leve polovice ima v sredi kake 3 *cm* dolgo in 2 *cm* široko črnkasto pego; če se na tem vreže, spozna se tu sesedeno kri 1 *mm* globoko.

10.) Ko se ta ščitna polovica odstrani, se pregleda leva vratna odvodnica. Eden prst pod njenim razcepom je najti v mezdri, obdajajoči to krvno žilo, temno-višnjeve pege, popolnoma podobne zgoraj omenjeni, nahajajoči se na ščitni slezi. Tudi tu je kri sesedena. Na steni omenjene krvne odvodnice ni najti nikake razpoke. Tudi srčni živec je neoškodovan, desna polut ščitne sleze nima krvne podplutbe, je pa zelo krvnata tudi na prerezu. Desna vratna odvodnica je neoškodovana. V koži ni najti na notranji plati nikoder krvnih podpluteb. Tudi ne na mestu, na katerem je bilo najti dvoje kožnih odrtin. (Glej A št. 2.)

11.) Jabolko je neoškodovano. Prav tako podjezična kost.¹⁾ Sluznica v jabolku je nežna, krvnata, v spodnji polovici sapnika so krvne žilice napete. Tukaj se najde rumenkasto penasta tekočina.

12.) Pluća so težka, temno-višnjeva, snov je zelo lomljiva, na prerezu vse polno krvi. Če se s prstom pritisne, je čuti povsod prasketanje. V prsnih duplinah je 50 oziroma 80 *gr* rudečkaste tekočine.

13.) Srce veliko, kakor dobra možka pest, skoraj vse pokrito od levega plućnega krila. V nemastnem osrčniku kacic 20 *gr* rumenkaste tekočine. Kata sta ohlapna ter nimata nikake vsebine. Stena levega kata $2\frac{1}{2}$ *cm*, desnega 2 *cm* debela. Mišičje jako dobro razvito, temno-rudečkasto, zaklopnice cele in nežne.

III. Trebuh.

14.) Jetra velika, lomljiva, rumenkasto-siva, težka. Na prerezu je snov bleda, malokrvnata. V žolčniku malo rumenkaste tekočine.

15.) Želodec na zunanji plati neoškodovan, zelo napet; že od zunaj je čuti, da je napolnjen. Ko se otvori, je najti v njem za pest veliko kepo prebavljenih jedil. Ob veliki krvini se razširjajo na zadnji plati kakor grah pa tudi kakor goldinar velike, temno-rudečkaste lise v sluznici. Če se vreže na teh mestih, ni najti sesedene krvi. V vsebini je videti ostanke krompirja in kislega zelja, pa tudi nekaj mesovja.

16.) V čevih, vranici, obistih in mehurji ni najti nikake nepravilnosti.

Mnenje.

Iz izvida je posneti, da so bila pri raztelešencu pluća, jabolkova in sapnikova sluznica s krvjo prenapolnjena. Žile dovodnice so bile v čvrsti opni vsled prenapoljenosti celo zabrekle in to po celej površini. Na prerezu pluć se je pokazalo obilo krvne tekočine, sicer pa so bila pluća polna zraku. Vse to znači, da je smrt radi tega nastopila, ker je dihanje na mah prenehalo.

¹⁾ Zungenbein.

Ker je bilo najti na levem krilu ščitne sleze .krven upoj¹⁾, potem tudi v mezdri, okoli vratne odvodnice temno-višnjeve pege, je za gotovo trditi, da je dihanje prenehalo vsled pritiska na vrat. V navedenih krvnih pegah je bila kri sesedena, to je gotov dokaz, da se je pritisk zvršil ob času, ko je raztelesenec še živel. Iz krajevnega ogleda je razvidno, da je mrlič ležal z obrazom na zemlji ter je bila glava višje nego noge. To je posebno važno, ker nam jasno priča, da je polnokrvnost v možganih in na plućih nastala še za življenja. Pri mrliču se navadno najde na nižje ležečih mestih telesa polnokrvnost. Če bi bil mrlič ležal z glavo navzdol, bi ne bilo moči tako gotovo trditi, da je polnokrvnost nastala še za življenja.

Na sredi leve kimalke sta bili dve mali praski; ker njih obližje in tudi robovi niso bili s sesedeno krvjo obdani, trdiva, da sta nastali ti dve praski po smrti. Pege v želodčni sluznici so znaki že pričete gnilobe.

Predno se končno izraziva o vzroku smrti, hočeva obrazložiti, kako nastane smrt, če se človeka zadavi: Roka oklene namreč v podobi krempljev vrat, pri tem stisne od strani jabolko, in vsled tega se glasilka zapre. Lahko se pa tudi jabolko in jezikovo dno proti hrbtenici pritisne; tudi na ta način se zatvori glasilka. V obeh slučajih se pa stisne tudi vratne krvne žile, razdraži srčni živec, sosebeno zgornji jabolčni živec in vsled tega kar na mahjenja dihanje.

Glede na polnokrvnost možganov in pluč v zvezi s krvno upojnostjo na ščitni zlezi, sklepada zvedenca, da je bil raztelesenec zadavljen, kar je bilo tem lažje, ker je imel golšo.

Nemogoče je glede na izvid, da bi bil raztelesenec umrl vsled padca na obraz in se tako zadušil. V tem slučaju bi ne bilo krvnih peg in razširjenih krvnih žil na ščitni slezi. Iz tega, da se je listje prijelo lic, se ne da sklepati, da bi bil moral storilec mrtveca, ko je ležal, k tlom tiščati, kajti listje se kaj rado prime gorkega telesa.

¹⁾ Haemorrhagisches Infiltrat.

Na podlagi tega mnenja se je vršila preiskava, a storilec ni bilo moči najti. Ker je državno pravdnštvo mislilo, da morda vendar le ni izključen naraven vzrok smrti, je predlagalo, naj se vpraša za mnenje medicinska fakulteta.

(Konec prihodnjič.)

Dr. P. Defranceschi.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Pomen naročilnega lista in ustnih dogovorov, ki se ne strinjajo z njegovo vsebino.

C. kr. okrajno sodišče v Trutnovu je v sumarno razpravljani pravni stvari tožiteljice firme Jožef P. v Trutnovu proti tožencu Jožefu M., posestniku v Gaberji pri Celji z razsodbo z dne 21. decembra 1897, št. 13617 spoznalo za pravo: Toženec je dolžan plačati tožiteljici za prodane in doposlane zavese znesek 87 gld. s 5%₁₀ zamudnimi obrestmi od 1. avgusta 1895 nadalje in sodne stroške, določene na 41 gld. 95 kr., vse to v 14 dneh pod eksekucijo — a le takrat, če toženec ne stori dopolnilne prisege: res je, da je, naročujoč zavese, izrecno izjavil tožiteljičinemu potovalcu Jakobu Č., da naroči zavese le, ako se mu ne dopošljejo po poštnem povzetji, da jih prevzame le, če jih bo rabil, in da bo v tem slučaju pisal, naj se mu dopošljejo, in res je bil Jakob Č. zadovoljen s tem toženčevim predlogom. — Itd.

Razlogi.

Za razsojo le-te sporne stvari je merodajen in odločilen pravni pomen naročilnega lista B v repliki. Treba je namreč odgovoriti na vprašanje, je li smatrati ta list za pismeno kupno pogodbo ali ne. Če se potrdi to vprašanje, onda so toženčevi ugovori ničevi, ker se nikakor ni smeti ozirati na ustne dogovore, ki so se znabiti vršili istočasno pri sestavi kupne listine, a se ne strinjajo ž njo (§ 887. obč. drž. zak.). Če se pa to vprašanje zanika, treba je vsekakor vpoštevati toženčeve ugovore.

Sodnik je zanikal to vprašanje, uvaževaje nastopno:

a) Listina B je oznamljena kakor »naročilni list«. Naročilni list pa ni še nikaka za obe stranki obvezna listina, nego je le jednostranska ponudba, tukaj kupna ponudba, na katero odgovori prodajalec ali s kako izjavo ali pa naravnost tako, da pošlje.

b) Listina B je podpisana samo od jedne stranke, ne pa od dveh.

c) Za obe stranki obvezna pogodbeni listina določa vzajemne pravice in dolžnosti. Listina B pa kaže samo dolžnosti naročnika, a nikakih pravic, potem pa pravice prodajalke, a nikakih dolžnosti.

d) Z opombo na tožiteljčini fakturi C: Veselje nam je bilo zvršiti danes blagovoljno nam po Jakobu Č. izročeni nalog oznamlja tožiteljica sama naročilo le kakor nalog, torej le kakor jednostransko izjavo stranke gledé pogodbe, ki naj še-le nastane.

Pri tej priliki vsiljuje se samo po sebi drugo vprašanje, na katero je treba odgovoriti, namreč kakšno pravno važno stališče da je zavzemal agent Č. pri tej kritični kupčiji.

Č. se stalno imenuje agent; če je pa ravnal kakor trgovski pooblaščenec v smislu čl. 119 trg. zak. ali le kakor posredovalec, o tem ni ničesar najti v pravnih govorih tožiteljice; dà, v zgorajšnji opombi na fakturi se glasi še celo tako, kakor bi smatrala tožiteljica agenta za mandatarja toženčevega, a na kaj takega toženec gotovo ni mislil. Ker se nadalje tudi le trgovski mandat ne domneva, nego ga je treba dokazati, to se pa ni zgodilo, ni po tem takem še nikakor dokazano, da se je sklenil kup »inter praesentes«.

Toda to drugo vprašanje je manj važno in sodnik je še celo smatra lahko za indiferentno, kakor hitro se dožene, da tu ni bila nikaka pismena pogodba sklenjena. Kajti potem mora tožiteljica, tudi če bi bil Č. njen trgovski pooblaščenec (kar bi bilo za njo bolj ugodno) in tudi če bi bilo kup smatrati, da je sklenjen »inter praesentes«, obrniti na-se toženčeve ugovore. Ti ugovori so pa tudi odločilni; obsegajo namreč pogoj in rok, ki sta oba bistvena dela pogodbe.

Če se poreče, da toženec po onih postranskih dogovorih tudi lahko naročenega blaga nikdar ne rabi, da mu torej tudi ponje ni treba nikdar pisati, da torej toženec lahko napravi kup popolnem iluzornim, treba je na to odgovoriti, da se na ta način vsekakor kup popolnem razdere, da pa mora to proti tožiteljici obveljati,

če se njen trgovski pooblaščenec spušča v take pogodbe. Vsekakor bi se lahko nasproti sodnikovemu nazoru poudarjalo, da je toženec moral razvideti iz naročilnega blanketa, da potovalec ni bil upravičen sprejeti take pogoje, kakoršne je stavil toženec. A v tem je pravni položaj za tožiteljico še neugodnejši, kajti potem potovalec onih postranskih določil toženčevih ali ni odobril ali pa odobriti ni mogel in tedaj pa ni nastala niti ustna pogodba.

Dejanske okolnosti, ki tvorijo ugovore, potrdila je priča Jožef P., dočim agenta Jakoba Č. za pričo ni bilo najti. Imamo torej polovico dokaza, katerega je dopolniti še z dopolnilno prisego toženčevo.

Na apelacijo tožiteljice je c. kr. višje dež. sodišče v Pragi z razsodbo z dne 28. marca 1898, opr. št. Bc VI., 151—98—1 premenilo prvosodno razsodbo in spoznalo: Toženec je le potem dolžan plačati tožeči firmi znesek 87 gld. in na 41 gld. 95 kr. odmerjene sodne stroške v 14 dneh pod eksekucijo, če toženec ne položi glavne prisege: »Res je, da ni podpisal naročilnega lista B niti on sam, niti z njegovim dovoljenjem in zanj kdo drugi. Itd.

Razlogi.

Tožeča firma trdi, da je toženec glasom naročilnega lista B pri njej po agentu Č. označene zaveze naročil za skupno ceno 87 gld. in se zavezal plačati ta znesek, odštevši predplačani 1 gld. v ostanku 86 gld. po povzetju in sicer v Trutnovu. V dokaz za te trditve navaja tožiteljica za pričo agenta Jakoba Č. in nalaga tožencu prisego o tem, da priloge B ni podpisal niti on sam, niti z njegovim dovoljenjem za njega kdo drugi.

Toženec ugovarja tem tožiteljičinim trditvam in pravi: da je pogodbo z agentom Č. drugače sklenil; agentu da je izrecno izjavil, da vzame zaveze le tedaj, če se mu ne dopošljejo po povzetju, dalje če bo, potrebujoč jih, firmi pisal, da naj se mu zaveze pošljejo; agent Jakob Č. da je bil s tem predlogom zadovoljen, in na to je toženec dotični naročilni list podkrižal, ker on ne zna niti brati niti pisati in tudi nemškega jezika ni zmožen.

Priče Jakoba Č. ni bilo moči najti, da bi se ga zaslišalo; Jožefa P., toženčeva dopuščena priča, pa je njegova izvajanja potrdila. Ali je naročilni list toženec podkrižal ali pa ga je priča zanj

podpisala, tega se ta priča, katera je bila šele 2. septembra 1897 zaslišana, ne more več spominjati.

Prvi sodnik je na to dopustil za odločitev toženčevo dopolnilno prisego, ker smatra, da je po izpovedbi priče Jožefe P. dognana prva polovica dokaza za dejstva, ki tvorijo ugovore. Proti dopolnilni prisegi naperjena je apelacijska pritožba tožeče firme, in preiskavati je sedaj, je li upravičena ali ne.

Tožeča firma opira svojo zahtevo proti tožencu na naročilni list B. Po le-tega vsebini naroča toženec posredovanjem agenta Č. 18 komadov zaves, 97 cm širokih, 215 cm dolgih s pripravo za podprtje v skupnem znesku 87 gld., odštevši predplačani 1 gld., po povzetju 86 gld., plačilno v Trutnovu, in po besedah tega naročilnega lista agent ni upravičen dovoliti drugačnih pogojev, nego li so v naročilnem listu tiskani, ker druge pogoje je moči dogovoriti le s firmo naravnost.

Ta naročilni list, ki nosi podpis toženčev, je agent C. doposlal tožeči firmi, katera je potem, zvršujoč naročilo, doposlala tožencu fakturo C, naročene zaves pa založila pri prevozniku S. v Trutnovu, ker se je bil toženec s svojim pismom z dne 20. julija 1895 (priloga D) branil sprejeti te zaves. Vsekakor je naročilni list B jednostranska izjava toženčeve volje, toda tožeči firmi ga je njen agent Jakob Č. vposlal, in tožiteljica je sprejela ta toženčev predlog, mu vposlala fakturo z dne 17. julija 1895 (priloga C) in izročila zaves navedenemu prevozniku. Tako je nastala kupna pogodba med tožiteljico in tožencem po §-u 862. ob. drž. zak. pod pogoji, obseženimi v tem naročilnem listu, ako je toženec naročilni list sam podpisal ali pa kdo drug z njegovim pritrdilom. V tem slučaju se na dozdeven poseben dogovor med tožencem in Jakobom Č. ni moči ozirati, ker se tak dogovor po vsebini naročilnega lista B ne da skleniti z agentom, ampak naravnost s firmo.

Po vsem tem je bilo spoznati na navedeno prisego; ako jo toženec stori ali je ne stori, potem tožbena zahteva pade ali pa obstane. Dopolnilna, od prvega sodnika pripuščena prisega pa je po navedenem neodločilna.

Utemeljena je torej tožiteljčina apelacijska pritožba.

Vsled redne revizije toženčeve je c. kr. najvišje sodišče predrugajlo višjesodno razsodbo in obnovilo razsodbo okrajnega sodišča z dopolnilno prisego toženčevo vred.

Razlogi.

Če se dožene dokaz, ki ga je prvi sodnik pripustil o toženčevi trditvi glede vsebine dogovora med njim in toženčevim agentom, potem vsebina naročilnega lista B ne ustreza soglasni volji pogodnikov, za postanek pogodbe po §-ih 861. in 869. obč. drž. zak. jedino merodajni. Tedaj tudi o soglasni volji strank in o postanku pogodbe ne more biti govora, ker je tožiteljica sprejela pač v naročilnem listu obseženi, a pravi volji toženca ne odgovarjajoči predlog, toda ni sprejela predloga, kateri je toženec resnično stavil. Temu tudi ne nasprotuje (tiskano) določilo naročilnega lista, da agent razun tiskanih pogojev ni upravičen delati drugih, nego se takšni lahko s firmo naravnost sklepajo, — kajti to, če agent z naročnikom dogovori gotove pogoje in mu potem predloži v podpis naročilni list, ki obsega druge pogoje, nego li so bili sklenjeni, je vsekakor zapeljanje naročnika v zmoto, in to izključuje uporabo določila §-a 887. obč. drž. zak. na naročilni list v le-tem slučaju. Zato je višjesodno razsodbo, ki se opira le na naročilni list B, premeniti, a obnoviti razsodbo prvega sodnika.

Dr. I. Dečko.

b) Upis koje služnosti u posjedovni list gospodujućeg zemljišta bez upisa u list tereta služućeg dobra jest bez pravnog učinka za kupca ovog posljednjeg zemljišta.

Tužitelj je vlasnik čest. br. 6680/1, /2 i /3, tielo 3, uložka br. 2220 obč. Rovinj, na korist kojih, polag izvadka ovog uložka, uknjiženo je pravo služnosti prolaza vozom i plugom a na teret čest. br. 6792/2, tielo 3, uložka 2029 iste občine, vlastnost tuženih, koji su ju kupoprodajnom pogodbom 27. ožujaka 1898 kupili, ušav u posjed iste već godine 1897. Koncem godine 1897. tuženi izkopali su dio ote čestice, onemogućiv i otežčav po njoj tužitelju prolaz vozom, niečeč mu oto pravo i dopuštajuć mu samo pravo prolaza plugom; zato tužitelj pita da mu se prizna pravo prolaza i vozom.

Tuženi se pozivaju na dobru vjeru u javne knjige (§. 1500 gr. zak.), pošto iz priloženog zemljištnog izvadka uložka 2029 proizlazi, da tužitelju, kao vlasniku gospodujućih zemljišta, pripada

pravo prolaza samo plugom i to na temelju zapisnika sačinjenog povodom osnivanja zemljišnih knjiga.

Tužitelj u dokaz svog prava pozvao se na više svjedoka i priložio je zapisnik takodjer spisan povodom osnivanja zemljišnih knjiga i zemljišni izvadak uložka 2220. Iz zapisnika proizlazi, da tužiteljeve čestice imaju pravo služnosti prolaza po čest. 6792 2 koli plugom toli vozom i u ovom smislu bilo je to pravo upisano u uložku 2220, kako iz pomenutog izvodka. Saslušani tužiteljevi svjedoci potvrdili su, da je tužitelj od preko 30 godina amo prolazio vozom po čestici br. 6792 2.

C. kr. kotarski sud u Rovinju presudom 28. rujna 1898 posl. br. C. I. 88/98 5 udovoljio je tužbenom zahtjevu s razloga, što su tuženi mogli saznati o postojanju upitne služnosti izpitav uložak gospodujućih zemljišta, popitav se u vlastnikah pograničnih zemljišta, te pošto su propustili običnu pomnju nemogu se pozivati na §. 1500 gr. z.

Usljed priziva tuženih c. kr. okružni sud u Rovinju kao prizivni sud presudom 6. studna 1898 posl. br. Bc. IV. 81/98/8 udovoljio je prizivu i u preinačenju napadnute presude odbio je tužiteljev zahtjev iz sljedećih razloga:

Pošto se tuženi pozivaju na ustanovu §. 1500 gr. zak. ima se ustanoviti, dali su oni prilikom kupnje služećeg zemljišta bili dužni izpitati povrh uložka ovog posljednjeg takodjer i onaj gospodujućih zemljišta, dali su oni znali ili su mogli saznati da je tužitelj vršio pravo prolaza vozom i da ga dosjeo; jere u jestnom slučaju nalazili bi se u zloj vjeri i nebi se kao takovi mogli pozivati na rečeni §.

Gledom na §. 9 obč. zem. zak. i na §. 10 zak. 11/3 1875 br. 29 očito je, da su tuženi rabili običnu pomnju pregledav uložak služećeg zemljišta, pošto nisu bili dužni baviti se onim gospodujućeg zemljišta. Tužitelj u ostalom nije dokazao da je tuženim bilo poznato vršenje utužene služnosti i da su mogli za nju saznati običnom pomnjom.

Usljed previda tužitelja c. kr. vrhovno sudište presudom 7. veljače 1899, br. 923 nije udovoljilo previdu iz sljedećih razloga:

Tobožnje protuslovje prizivne rještbe, tvrdjeno po previdnicih (§. 503 br. 3 gr. p.), imalo bi sastojati u tome, što prizivni sud uzeo je, da tuženim nije bilo poznato postojanje preporne

služnosti prolaza vozovi, dočim oni sami pripustili su, da su vidjeli tužitelja proći vozom po njihovom zemljištu čest. 6792/2 i da uz pristojnu pomnju moralo bi im poznato biti obstojanje rečene služnosti već na temelju stanja zemljištne knjige i zapisnika 21. ožujna 1879 br. 1586.

Na to ima se ipak opaziti, da tuženi, koji su kupili čest. br. 6792/2 kupoprodajnim ugovorom 27. ožujna 1898 i za koje od tužitelja nije bilo utvrđeno, da su oni prije imali kakav zemljišni posjed u blizini Val di Tenello, pripustili su samo, da su možda vidjeli tužitelja proći vozom po upitnom zemljištu. Iz toga da su ga oni vidjeli onuda proći vozom, ne sliedi jošte, da im je bilo poznato obstojanje prava prolaza i to se u nazočnom slučaju može tim manje zaključiti, jere malo vremena kašnje, iza kako su tuženi ušli u posjed, nastao je izmedju njih i tužitelja prepor zbog istog prava prolaza i jere tuženi, kako pokazuje ova parba, krata tužitelju pripoznanje rečenog prava prolaza.

Nije izpravno, da su ovi mogli iz zemljištne knjige saznati za to, pošto nije unešena u njihov list tereta služnost prolaza vozovi na korist čest. 6680/1, 2/ i /3, vlastnost tužitelja, i pošto upis rečene služnosti u posjedovni list tužiteljev bez upisa u list tereta tuženih za ove jest bez pravnog učinka i nebi se mogao uzeti u obzir niti onda, kada bi bio poznat tuženim, što inače nije niti dokazano.

Daklem ne predleži tobožnje protuslovje. Ako pako nije dokazano, da su tuženi znali za obstojanje služnosti prolaza vozovi, kako to tvrdi tužitelj, ili da su morali znati rabeć običnu pomnju, nemože bit govora o krivoj pravnoj ocjenbi preporne stvari od strane prizivne molbe gledom na ustanovu §. 1500 gr. zak. — toga radi imao se previd odputiti. —*ršk*—

c) Zemljiškoknjižni slučaji.

I.

V zvršilni stvari Franceta Č. proti Antonu S., posestniku v Kozarjih zaradi 15 gld. s prip. zavrnilo je c. kr. okrajno sodišče v Ljubljani predlog zahtevajočega upnika, da se mu dovoli v iztirjanje njegove tirjatve zvršilo s prisilno osnovo zastavne

pravice na $\frac{1}{5}$ zavezancu lastnih zemljišč, in sicer iz naslednjih razlogov:

Po §-u 88 eks. r. veljajo za vknjižbo zastavne pravice potom zvršila propisi zemlj. zakona. Le-ta pa zahteva, da se vknjižba zvrši na podlagi kvalifikovanih listin (§ 31.) V tem slučaju je v zemljiški knjigi zaznamovana nedoletnost zavezanca. Zato mora zahtevajoči upnik z listino dokazati, da je zavezanec dosegel polnoletnost, — v smislu navedenega §-a in §§-ov 87., 88., 90. zemlj. zak. z listino, katere prepis, odnosno original ostane v zbirki. Nikakor pa ne zadostuje, da se jednostavno sklicuje na sirotniško knjigo.

Proti temu sklepu vložil je zahtevajoči upnik rekurz, v katerem je poudarjal, da je polnoletnost zavezančeva razvidna iz sirotniške knjige pri istem sodišču, na katero se je itak v svoji prošnji skliceval, in da po smislu §-a 87. odst. 2 zemlj. zak. tedaj, kadar se nahaja izvirnik listine v uradnih spisih zemljiškoknjžnega sodišča, zadošča, če se predloži prepis listine in pove, kje je njen izvirnik.

C. kr. deželno sodišče v Ljubljani je ugodilo rekurzu, razveljavilo izpodbijani sklep prve stopinje in okrajnemu sodišču ukazalo, naj predlog zahtevajočega upnika po zakonu reši ne glede na dozdevni, v izpodbijanem sklepu navedeni zavrnilni razlog.

Razlogi.

Zahtevajoči upnik opira svoj predlog na rzsodbo c. kr. okrajnega sodišča v Ljubljani z dne 23. avgusta 1898 opr. št. Cb. IV. 380/98-2, s katero se je rzsodilo, da je toženec Anton S. dolžan plačati tožniku znesek 15 gld., 5% obresti od 21. avgusta 1898 in na 6 gld. 42 kr. določene sodne stroške v 14 dneh pod eksekucijo. Ne more biti dvoma, da je tožnik upravičen, prisojeno si svoto proti tožencu iztirjati zvršilnim potom in da zvršila ne more ovirati to, ker je v zemljiški knjigi zaznamovana nedoletnost zavezanca. Je li bil zavezanec v pravdi pravilno zastopan, to presoditi je stvar pravnega, ne pa zvršilnega sodnika. Ker iz razlogov ni razvidno, je li prvi sodnik predlog tudi v stvarnem oziru presojal, bilo je izpodbijani sklep razveljaviti ter sodišču prve stopinje ukazati zakonito rešitev predloga ne glede na zavrnilni, v izpodbijanem sklepu navedeni razlog.

Kazensko pravo.

a) Mlatilnico, ki jo goni poseben, od nje oddaljen parni stroj, ni prištevati v §-u 85. c) kaz. zak. označenim napravam.

(Kas. razsodba od 30. septembra 1898. l., št. 9595.)

Kmet O. je imel v svislih pred skednjem veliko mlatilnico. Le-to je gonil poseben parni stroj, ki je bil kacih 500 korakov od nje oddaljen. Gonilno moč so prenašali od stroja na mlatilnico posebni jermeni. Žito je bilo na skednji in prenašali so je po žaganicah, ki so bile naslonjene na mlatilnico in jo deloma pokrivale. Hlapec Z. je prejemal žito in je polagoma spuščal v žrelo mlatilnice. Ob noč so morali najprej parni stroj ustaviti in potem, ko je bilo vreteno mlatilnice mirno, odstraniti tudi one žaganice, ki so nekako premostovale prostor med skednjem in mlatilnico; a to radi varnosti ljudij, ki bi po noči slučajno ondot prehajali. Necega dne je Z. prezgodaj odstranil žaganice, ko parni stroj še ni bil ustavljen in ko so stale na žaganicah še tri dekleta, ki so bile ravno prej donesle zadnje snopje iz skednja. Baš gospodarjeva hči Reza O. je vsled tega padla v žrelo mlatilnice in vrteče se vreteno jej je zmenčalo nogo.

Hlapca so obtožili, da je zakrivil pregrešek po §-u 337. kaz. zak. dvojnim pogledom: predmetom, v §-u 85. c) kaz. zak. označenim, in v posebno nevarnih okoliščinah. Sodni dvor ga je proglasil krivim v smislu obtožbe.

Obtoženčevi, na §-u 281., št. 5 in 10 kaz. pr. r. oprti ničnostni pritožbi je kasacijsko sodišče deloma ugodilo spoznavši, da gori opisana mlatilnica ni tak predmet, kakoršne ima v mislih § 85. c) kaz. zak., da pa je Z. zakrivil dejanje, ki bi sicer ustanavljalo prestop po §-u 335. kaz. zak., v tako nevarnih okoliščinah, da mu je je šteti v pregrešek po §-u 337. kaz. zak. Slovom dvorn. dekr. od 30. marca 1831. l. št. 7627 smatrati je namreč parnim strojem samó take naprave, ki proizvajajo par mehničnim pôtom kakor gonilno sredstvo. V našem slučaju je bil taka naprava zgol oni od mlatilnice oddaljeni gonilni stroj, mlatilnica sama pa ne. Kajti le-ta je dobivala gonilno moč od onega stroja, a gonil je ni par, nego preneševalni jermeni. Par je gonil samo stroj, oziroma njegove priprave. Z. pa je zakrivil obtoženo dejanje pri mlatilnici, torej pri napravi, katere ni neposredno par gonil. Nedvomno pa

je, da je obtoženec zvršil dejanje v okolnostih, katerih posebna nevarnost mu je morala biti znana, ker se je stalno z mlatilnico pečal in ker je mogel tudi brez obzira na mlatilnico sprevideti, da je bila odtegnitev žaganic, ki so stale preko 3 *m* visoko od tal, pogubonosna dekletom, ki so na njih stale. Protislovje, ki je očita pritožba izpodbijani razsodbi gledé le-te posebne nevarnosti, ne obstaja, prav zato ne, ker je smatralo razpravno sodišče mlatilnico kakor napravo v smislu §-a 85. c) kaz. zak. in je iz tega — vsekakor pomotnega — stališča presojalo tudi nevarnost. Vkljub temu pa je bil položaj posebno nevaren, ker se je mlatilnično vreteno še vrtelo in ker je mogel obtoženec sprevideti, da vsled premaknenja žaganic dekleta lahko v široko žrelo mlatilnice padejo. Ako pa bi bila mlatilnica mirno stala, bi ne bila nevarnost tako pogubonosna, tudi če bi bilo dekle v žrelo padlo, kar je že iz tega razvidno, da ni bilo težko poškodovanje Reze povzročeno padcem, nego vrtečim se vretenom.

Fitik.

b) Je li mogoč poskus prešestva?

(Kas. razsodba od 10. marca 1899. l., št. 16.618. iz 1898. l.)

France R. je bil zelo pohoten. Soproga pa mu je bila že 20 let bolna. Imel je kaj lepo in čedno deklo. Silil se je večkrat okolo nje, jo božkal ter poljuboval in opetovano prosil, naj se ž njim spolno združi. Dekla je dovoljevala gospodarju marsikaj, česar bi drugim ne bila dovolila, udati pa se mu le ni hotela, ker je imela mladega soproga, kateremu je hotela zvesta ostati. Necega dne lanskega leta je opravljala svoja gospodinjstva opravila, ko se jej je približal gospodar, jo začel poljubovati in objemati, ter prositi jo, naj se mu uda. Utekla mu je v spalnico. A prej nego je mogla vrata zakleniti, je pritekel gospodar za njo, jo objel okolo pasu, jo pahnul na posteljo, légel na njo, odgrnil jej krila, odpel svoje hlače in skoro bi se mu bilo posrečilo doseči svoj smoter, da ga ni dekla, napenši vse svoje moči, vrgla od sebe in tekla iz hiše. Njen soprog je delal na bližnjem polji in, zapazivši razburjeno, jo vprašal, kaj se jej je zgodilo. Povedala mu je. Soprog je šel gospodarja zatožiti. Stvar je prišla končno pred sodni dvor, ker je tudi državni pravdnik Franceta R. radi necega pregreška obtožil.

Sodni dvor je proglasil Franceta R. krivim mej drugim tudi prestopka poskušane prešestva.

Franc R. se je pritožil na kasacijsko sodišče po §-u 281. odst. 9 a) kaz. pr. r., ter je proti obsodbi radi poskušane prešestva prigovarjal: 1.) da je za prešestvo potrebno naravno spolno združenje (»coniunctio membrorum«), ter da zato ni mogoč poskus tega delikta; prešestvo da je kaznovati samo na zahtevanje žaljene stranke, da torej tudi iz tega razloga ni dopusten poskus, ki je izključen tudi pri deliktih po §-ih 487., 488., 491., 496. kaz. zak.; 2.) da je prešestovanje mogoče samo privoljenjem obeh vdeležencev, da torej zahteva dva sotorivca, a obtoženec da je uporabljal nekako silo proti dekli in da bi bil mogel zgolj premaganjem iste izvršiti spolno združenje; 3.) češ, ni dokazano, da je obtoženec res nameraval telesno združiti se z deklo, in tudi ni utrjeno, je li dejanje poskušal ali se k istemu samo pripravljal. — Na kasacijski razpravi je obtoženčev branitelj še pripomnil, da je celô v načrtu novega kazenskega zakona pisano, da ne obstaja poskus prešestva in da so ga sodniki doslej dosledno nekaznivim smatrali.

Zastopnik generalne prokurature je obtoženčeva prigovarjanja tako-le pobijal:

Ad 1.) Vsekakor je res, da dovršiš prešestvo stoprav naravnim spolnim združenjem ali mesnim pomešanjem (»coniunctio membrorum«), a da ne zapadeš kazni §-a 502. kaz. zak., ako zadoščaš svojemu spolnemu poželenju drugačnimi čini ali zgolj nečistimi dejanji. Da pa odtegaš započeto, četudi ne izvršeno spolno združenje kazenskemu maščevanju v obliki delikta poskusa po §-ih 8., 239., 502. kaz. zak., tega nikakor ne dopušča niti zakon, niti smisel in smoter njegova. Po §-u 8. kaz. zak. je že poskus delikta hudodelstvo ter je uporabljati določbe, dane za hudodelstva, praviloma tudi na poskušana hudodelstva in kaznovati poskus zločina ravno tako, kakor izvršeno hudodelstvo. To načelo velja po §-u 239. kaz. zak. tudi za pregreške in prestopke, v kolikor ni najti v njihovi posebni naravi kake razlike. Take posebne narave pa zakon ne določa za prešestvo, niti ne odreja sploh kake izjeme od splošnega pravila. Nasprotno je sklepati logično že iz uvrščenja določeb §-a 502. kaz. zak. v kazenskem sistemu, kder jim je odkazano mesto med pregreški in prestopki zoper javno nramnost, da veljajo tudi za prešestvo, prav tako kakor za delikte, navedene v 13. po-

glavji kaz. zak., posebno tudi načela §-a 8. kaz. zak., baš zato, ker ni napravil zakon nikake izjeme za take delikte. A bi ne bilo niti razumeti, zakaj naj bi zakonodavec, katerega so vodila pač zmirom ista etična načela, zahtevaje telesno združenje za učin prešestva, delal izjemo baš za le-ta prestopok ter smatral ga kaznivim samó v zvršenem, a ne v poskušanem stadiji, ko pač ni ustanovil take izjeme za druge delikte zoper nravnost, in tudi ne za hudodelstva spolne posilnosti in krvosramnosti. Le-ta pravni nazor podpira tudi naslednje uvaževanje. Vsled objektivnih in subjektivnih posebnostij prešestovanja pada cel učin samó na poročeno osebo. Zato ni mogoča razdelitev storivstva med njo in med drugim priležnikom, ni mogoče sopočetništvo. Priležnika, ki se vdeležuje prešestovanja namenom zvršiti je, smatrati je torej zgol pomagačem, baš zato, ker se ne družijo v njem vsi znaki storivstva. Kajti on ne krši osebne dolžnosti, namreč one zakonske zvestobe, nego omogoča samo kršenje dolžnosti poročenega soudeleženca. V našem slučaju je v tem obziru seveda brez pomena to, da je tudi obtoženec poročen, kajti nezvestobo more on zakriviti samo nasproti svoji soprogi, a ne nasproti soprogu svoje dekle. Zakon sam označuje v zadnjem stavku §-a 503. kaz. zak. priležnika kakor sokrivca sploh. Toda le-ta izraz je razlagati na splošno kakor »complex«, a nikakor ne za »sostorivec«. Po §-ih 5., 239. kaz. zak. je vporabljeni vse za hudodelstva ali za prestopke obstoječe določbe tudi na pomagača. Le-temu je odgovarjati neodvisno od delovanja storivca o onih dejanjih, ki jih je zvršil v dosego nezakonitega uspeha. Zato pa ni dvoma, da zapada obtoženec kazni za one, prešestvo pripravljajoče in omogočujoče čine, katere je sam zvršil. A šteti mu je v greh zgol poskušano pomaganje, zgol poskušano prešestvo, ker je odpal zaželjeni uspeh vsled upora njegove dekle. Ni tu razmotrivati, je li prešestvo zgol kršenje pravic enega soprožnika, nego tudi napad na nravno dejstvo zakona samega. Vsekakor je zakon ustvaril ž njim posebno vrsto delikta ter izključil zasebno obtožbo radi razžaljenja časti, ker ga ni uvrstil med delikte 12. poglavja kaz. zak. Toda, ker je za učin prešestovanja potreben hudoben namen, navlaščno ravnanje, ki obstaja baš v vedenji, da je vsaj eden vdeležencev poročen, ter da je ž njim kršena pravica zvestobe drugega soprožnika, prištevati je le-ta učin doložnim deliktom, pri katerih pa je neizjemoma mogoč poskus, ako so dejanjem zakrivljeni.

Ad 2.) Da prešestva ne zakrivita sosterivca, nego en storivec in en pomagač, je bilo že zgorej povedano. Zato ne more biti niti govora o mejsebojnom soglasnem dogovoru in privoljenji vdeležencev kakor neizogibnem znaku tega delikta. Zato pa, ker se dekla ni pokorila gospodarjevemu načrtu, nego se je uprla njegovi nakani, odstranjena sta na njeni, a ne na njegovi strani kazenski učin in odgovornost. Toda nasproti gospodarju bi obstajal ob dokazanem namenu, spolno združenje siloma izvršiti, idealni stik spolnega nasilstva (§ 125. kaz. zak.) s prešestovanjem. Sila pa, katero je uporabil obtoženec, ni, po neizpodbijanem izreku spoznavnega sodišča, zadostovala, da bi se ustanovil strožje kaznivi delikt.

Ad 3.) Razpravno sodišče je izrecno utrdilo na podlagi obtoženčevega priznanja in ozirom na njegovo postopanje, da je nameraval svojo deklo spolno zlorabiti. V kolikor obtoženec le-ta namen izpodbija, ga je torej napotiti na določbe §-ov 258., 288./3 kaz. pr. r. Da pa je v dosego svojega namena izvršil poskus, a ne zgol pripravljavna dejanja, o tem ne more biti dvoma, ako se pomisli, da je iskati mejo mej poskusom in pripravljanjem ne v večjem ali manjšem približanju h kaznivemu smotru, niti v pripravi večjega ali manjšega števila pogojev, od katerih je zavisno doseženje le-tega smotra, nego zgol in samó v tem, se je li na oni smoter obrnjeni namen, drugače nego je omenjeno v §-u 11. kaz. zak., v zunanjem postopanju obtoženca že nedvomno pojavil in vtelesil. Da je pa temu tako, je razpravno sodišče ugotovilo, ne da bi bilo iztakniti pravne pomote v njegovem izreku. — Ničnostna pritožba je torej v vsem svojem obsegu neutemeljena.

Kasacijsko sodišče je po vsem pritrdilo uvaževanjem zastopnika generalne prokurature ter je na njih podlagi odbilo pritožbo ničnosti.

F.

Književna poročila.

Mjesečnik pravničkoga društva u Zagrebu prinaša v 3. in 4. broji napstopne razprave: I. Wagner: O promjeni našeg građanskog parbenog postupnika. (Nadaljevanje.) — I. pl. Kugler: Bezoporučno nasljedstvo u ostavštini višega svećenstva. — Dr. S. Posilović: Karteli. — M. Rojc: Pravnički razgovor o koječem, pa i o bisteriji i sugestiji pred sudom. — F. Haladi: Jesu li po zakonu od 18. siečnja 1883. o stegah ovršnoga prava

izuzeta od ovrhe drva, doznačena po imovnoj občini krajišnikom u ime pravoužitničke kompetencije? — Dr. Hinković: Odvjetništvo u Francezkoj.

Grundriss des oesterreichischen Rechts. — Več profesorjev na avstrijskih vseučiliščih in znamenitih praktičarjev se je namenilo izdati delo, katero naj v treh zvezkih z več oddelki razloži sistematičnim načinom privatno in javno pravo avstrijsko. Vseh oddelkov, ki bodo razpravljali posamezne pravne discipline, bo nad 25. Izidejo pa drug za drugim tekom letošnjega in prihodnjega leta iz zaloge znane knjigotržnice Duncker & Humblot v Lipskem. Cena oddelkom, ki bodo tudi posamič na prodaj, se določi, kedar kak izide. Sedaj je prišel na svitlo 4. oddelek I. zvezka pod naslovom: »Grundriss des Obligationenrechts. Von Dr. Max. Schuster von Bonnett.« Knjiga obseza na 115 straneh leksik. formata zanesljivo in popolno razlago obligacijskega prava našega v lapidarnem slogu. Cena je vezani gl. 1'80, vezani pa gl. 2'16.

Zakonik Stefana Dušana, cara srpskog. 1349 i 1354. Na novo izdao i objasnio St. Novaković. (Dalje.) U drugom naslovu: Ustanova sabora u staroj srpskoj državi, kazuje se, da je zakonik postao učešćem sabora zemlje srpske. Sabor se kao ustanova spominje više puta u zakoniku. Sabor bijaše kao zakonodavni činilac, s kojim državni vladalac ima da se sporazumi. Spominje nadalje, da je Stefan Dušan, kad je zauzeo vlast, zatekao sabor kao ustanovu dobro organizovanu, koja je naprama samodržavnoj kraljevskoj vlasti predstavljala želje misli i raspoloženje svećenstva i vlastele. Napominje znatnije sabore, čime dokazuje, kako su sabori mnogo radili kao ustanova sa širokom osnovom duboko ukorijenjenom u običajima državnim onoga vremena, kako su radili po pravilima, koja su se predanjem čuvala, a po potrebi širila. Za tim spominje, da je sabor bio čisto aristokratski, svećenički i velikaški dom. O razvitku srpskog sabora misli, da ustanova sabora nije prenesena iz ustanova bizantijskih. Tu se oslanja na najvećeg poznavoca bizantijskog prava Lingenthala, koji u svom djelu: *Geschichte des griechisch-römischen Rechts*, Berlin 1892. ističe veće samodržavlje u upravi bizant. carstva, nego što bi ono izlazilo po spomenicima u Srbiji.

Pod trećim naslovom: kako je postao i kako je sklopljen zakonik Dušanov.

Ovdje polazi Novaković malo dalje u poznavanju na temelju dosadašnjeg materijala i rada o zakoniku. Poznato je, kako neki pisci tvrde, da zakon Dušanov nije zakonik »codex« u današnjem smislu ove riječi, on nije po predmetima sistematiziran skup zakona, jer u njem nije ni jedan predmet dovoljno iscrpljen i sistematiziran. Tu dolaze bez ikake unutrašnje sveze jedni za drugima najrazličitiji zakoni. Novaković tvrdi, da zakonik predstavlja kodifikaciju. To da se potvrđuje mnogim posebnim naredbama pa i Dušanovim pismom, u kom treba da se traži začetak misli o zakoniku i o cijelom drugom postupku u poslovima Dušanovim. Pismo ovo sačuvalo se uz rakovački prijepis zakonika na kraju rukopisa. — Jedni ga uvažiš, drugi ne. Pismo je znatno, što se u njem pobrajaju dotadašnje radnje cara Ste-

fana. Među ostalim čitamo tu točku 8., koja glasi: Izdao je naredbu, da se spremi, što treba za prerađu ili obnovu utvrđenje ili dopunu zakona zemaljskih. Pitanje je sada, što treba razumijevati zakonikom Dušana? Dok nijesu bili poznati svi izvori, držalo se, da je zakonik samo onaj zbor od 100—200 članaka, koje je pod tim imenom starina sačuvala. Kasnije kad se doznalo, da je za vremena cara Stefana prevedena »sintagma« Matije Vlastara, počelo se misliti, da je upravo to zakonik cara Stefana, pa da su uz te grčke zakone oni posebni i naročiti domaći zakoni dopune ili izmjene bizantinsko-rimskim zakonima, koji su još od sv. Save uvedeni. Na isto dodjoše ruski istraživači Pavlov i Florinski. Florinski piše: da su glavnu osnovu srpskog kodeksa sastavljali bizantijski juridički članci i zakonik Dušanov nije mogao biti drugo što no dopuna k zakonima bizantijskim. Kad je poslije isporegijivao nije mu ispalo za rukom, da u poretku uhvati jaču sličnost. Pavlov došao je do istih zaključaka, te je izveo, da se zakonikom zove ne samo zbor Dušanovih zakona nego i cio zbornik, u kome su Dušanovi zakoni samo jedan sastavni dio. Novaković držeći pred sobom cio materijal, dolazi do sa svim drugojačije ocjene. On veli: ako bismo htjeli po današnjim ocjenama bez obzira na ocjene u vrijeme cara Dušana da načinimo pregled od svega, što je tada u carstvu kao pisan zakon vrijedilo, onda bi se morao sastaviti zbornik u kome bi se nalazili:

1. t. zv. zakoni svetih otaca (po današnjem: prijevodi bizantijskih građanskih i crkvenih zakona razne vrste, koliko ih se onda u zemlji nalazilo.

2. Zakoni, povlastice ili zakonske odredbe u hrisovuljama manastirskim, u povlasticama gradskim ili ličnim.

3. Zakoni starijih kraljeva kao što su zakoni kralja Milutina o poroti.

4. Zakoni cara Stefana.

5. Zakonske naredbe i povlastice date putem trgovačkih ugovora Dubrovčanima.

To bi bio potpun zbornik pisanih zakona iz vremena cara Stefana, shvaćen pogledom iz današnjeg vremena, s obzirom na pravu i potpunu cjelinu gradje, bez obzira na ono, što se u ono vrijeme mislilo o svima sustavnim dijelovima takoga zbornika. Prije se mislilo o svemu tome drugojačije. Budući da se zakonik Dušanov ni u jednom rukopisu ne nalazi sam već obično s njim i sintagma M. Vlastara i Justinijanov zakon — držalo se u ono vrijeme sve kao jednu cjelinu ili jedan isti posao. A to ne valja. Za to, što su zakoni Dušanovi nalaze obično u jednoj knjizi (koja nije original već prijepis) sa zakonima Justinijana i zbornikom M. Vlastara ne može značiti, da su oni tim djelima dodatak — pošto se njihovo postanje objašnjava sa svim samostalnim putem. Ovi i ostali razlozi, kojima Novaković svagda obrazlaže svoj sud, dokazuju, kako je izdavač svestrano u stvar pronikao, a time u velike poslužio onomu, koji će se izblize kritično baviti tim zakonikom bilo s kojeg gledišta. Mjesto ne dopušta da izdavača dalje slijedim u sva detalja o tumačenju i usporedjenju pojedinih prijepisa. Ovdje držim za shodno još letimično proći izvore i sadržaj zakonika.

Poznato je, da večina učenjaka kao Šafařík, Maciejowski, Majkov Krstić, Bogišić itd. priznavaju, da je materijal večeg dijela običajno pravo, ali da običaj nije bio isključivim jedinim izvorom zakonika. Mnogi statuti bez sumnje dokazuju, da su posudjeni iz pisanih zakona u vrijeme, koje je bilo pred zakonikom. Tako dogovori s Dubrovčanima, hrisovulje (diplome) crkvama; vlasteli, gradovima, a najposlije zakoni samoga Dušana i njegovih predšastnika, o čem ima i spomena u tekstu pravila zakonika. N. pr. statut 153. u kojem je rečeno, da su po zakonu »svetago kralja« inovjercima i trgovcima porotnici polovinom sebri, a polovinom osobe njima ravne. Osim toga zavuklo se u zakonik nekoliko ustanova iz crkvenih zakona a djelomično i svjetsko zakonodateljstvo bizantijske carevine osobito u kriminalnom pravu.

(Konec prihodnjič.)

Razne vesti.

V Ljubljani, 15. aprila 1899.

— (Osobne vesti.) Imenovani so: Dvorni svètnik najvišjega sodišča Fil. Abram senatnim predsednikom; dež. sod. svètnik Fr. E. conte Smechia v Trstu višjesodnim svètnikom v Trstu »extra statum«; deželno-sodna svètnika A. pl. Wurms v Celji in A. Kless v Gradci višjesodnima svètnikoma v Gradci; dež. sod. svètnik K. Ekl v Ljubljani drž. pravdnikom v Celji; sodni tajnik V. Gandini v Ljubljani dež. sod. svètnikom v Novem mestu; drž. pravd. namestnik dr. M. Travnec dež. sod. svètnikom v Ljubljani; sod. tajnik dr. G. Wokaun v Mariboru dež. sod. svètnikom v Mariboru; okr. sodnik dr. K. Gelingsheim dež. sod. svètnikom in okr. sod. načelnikom v Kozjem; okr. sodnik dr. J. Fraidl dež. sod. svètnikom in okr. sod. načelnikom v Ptui; okr. sodnik dr. A. Roschanz drž. pravd. namestnikom v Mariboru; sod. pristav A. vitez Luschan drž. pravd. namestnikom v Ljubljani; sod. pristav R. Persché v Senožečah okr. sodnikom v Cerknici; avskultant dr. V. Flerin sodnim pristavom v Senožečah. — Premeščen je dež. sod. svètnik T. Einspieler iz Novega mesta v Ljubljano. — V stalni pokoj je stopil dr. Jos. Gale, državni pravdnik v Celji.

— (Za ravnopravnost slovenščine.) V seji deželnega zbora kranjskega dne 7. t. m. so poslanci dr. Majaron in tovariši vložili interpelacijo do vlade, v kateri se pritožujejo, da se slovenski jezik še vedno zapostavlja na prizivnih razpravah pri nadsodišči v Gradci in da le-to še vedno naroča prvim instancam prevajanje svojih odločeb na slovenski jezik. Dokaj obsežno interpelacijo priobčimo prihodnjič.

»Slovenski Pravnik« izhaja 15. dne vsacega meseca in dobivajo ga člani društva »Pravnika« brezplačno; nečlanom pa stoji za vse leto 4 gld., za pol leta 2 gld.

Uredništvo je v Ljubljani, v Gospodskih ulicah šte. 17; upravištvo pa na Valvazorjevem trgu šte. 7.